

Is dat wel zo? - Achter het molennieuws!

Van Jan Knegt ontving de redactie een brief naar aanleiding van het artikel van Wim van Rheen in *De Nieuwe Zelfzwichter* van maart 2005 (p. 19). De heer Knegt is molenaar op de wipmolen de *Laaglandse Molen* - ook wel *Achterste Molen* genoemd (nummer 224 in de molendatabase).

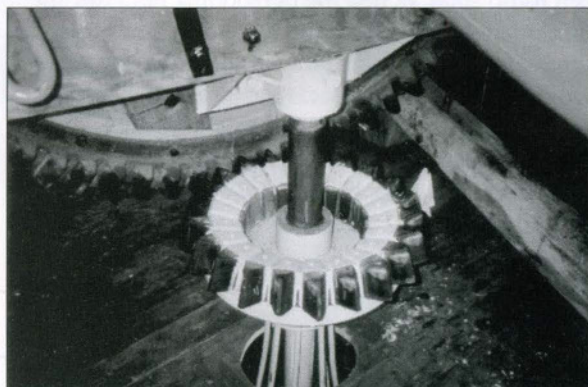
Poldermolen *De Biks* en molenaar Dekker

Al vele jaren kom ik in de provincie Groningen en met name op het Hoge Land en omstreken. Mijn affectie voor dit stuk Nederland wordt alleen maar groter en mijn bedoeling is ook, zodra dat kan, er te gaan wonen. Met mijn molenaarsdiploma op zak vanaf april 1975 kan ik nog wel enkele molens op gang helpen en als instructeur van het Gilde kan ik nog wel wat MIO's op weg helpen naar onze mooie hobby.

Tijdens het Groninger Molenweekend 2004 ben ik molenaar geweest op *Koningslaagte*, 's nachts op de *Wilhelmina* en 's zondags op de *Krimstermolen*. Ook in 2005 zal ik draaien met de *Krimstermolen* - malen is helaas nog onmogelijk (verrotte vijzels). Deze in 1933 verdekkeerde molen brengt me op *De Biks* te Onnen. In mijn opleidingstijd leste ik onder andere op de naamloze poldermolen in Waardenburg (Gelderland, molendatabasenummer 288), een molen waar ik in de loop der jaren wel vaker zou komen.

Molenaar Dekker heeft de poldermolen *De Biks* en die in Waardenburg zeer verschillend aangepakt. Het was maar net wat het polderbestuur wilde en wat nodig was. Juist die verschillen zijn voor ons interessant. Beide molens hebben drie schroefpompen die verschillen in capaciteit. *De Biks* heeft echter een verdekkeerd gevluht (1928), iets wat in Waardenburg nooit te zien is geweest. Dekker mocht daar in 1927 alleen een *halve verdekking* toepassen: alleen een stroomlijnbekleding aan de achterkant van de windborden. Een *hele verdekking* vereiste een versterking van het bovenwiel vanwege de kracht die nodig is om de (drie) dekkerpompen aan te drijven. Op het wiel van *De Biks* zijn de voorvelgen voorzien van gegoten tandsegmenten (misschien later aangebracht?). Het bovenwiel drijft een conische bonkelaar (staal met houten kammen) aan

op een versterkte stalen koningspil. Ja, deze molen is zeer interessant!

Bovenwiel en bonkelaar van *De Biks*

Foto: J. Knegt, Hellouw (Gld)

In Waardenburg drijft het bovenwiel een conische (stalen) schijfloop aan waarvan de stalen staven op lagers in en uit de kammen van het bovenwiel rollen ter vermindering van de wrijving*. Daar is de houten koningspil op de lege zolder, waar hij vroeger een bijkoning aandreef voor het scheprad in het midden van de molen, verlengd met een stalen spil die het stalen vliegwiel in beweging brengt - net als bij *De Biks*.

Tot slot:

Ook ik ben, net als Wim van Rheen, een hele poos in mijn eentje in *De Biks* geweest. Of alles wat ik daar zag door Dekker is gemaakt of dat het latere veranderingen zijn, weet ik niet. In het Groninger Molenboek wordt vermeld dat in 1975 de molen werd ingericht met een draaiend werk van grotere sterkte om de tandwieldruk te leveren die nodig is voor de aandrijving van de schroefpompen.

* Noot van de redactie:

Dit is een vreemde argumentering voor de draaibare staven. Immers, kammen en staven horen niet over elkaar te wrijven/schuiven: dat zou enorme slijtage veroorzaken! Het profiel van kammen en staven hoort zo te zijn dat ze (zonder te schuiven) over elkaar rollen: het zijn zogeheten *afwikkelingslichamen*. De staafdraailagers zijn dus eigenlijk overbodig. Merkwaardig...

Groninger Molenweekend 2004

Er was eens een Groninger Molenweekend waarvoor, blijkens een lijst in *De Nieuwe Zelfzwichter* 04/2, een kleine 25 molens opgegeven waren dat ze zouden deelnemen. Da's 25 à 30 procent van de 83 molens in de provincie Groningen.

Op zaterdagmorgen 12 juni reed ik naar Onnen; via de Dorpsweg en het Bikspad kun je nog enkele kilometers met de auto over een pad om bij poldermolen *De Biks* (48)[33] te komen. De wimpel wappert wel maar ondanks de westenwind bft 4 à 5 en de zonneschijn draait de molen helaas niet.

Ik parkeer de auto achter het woonhuis en ga de molen in. Daar zie ik een ijzeren koningspil met een gietijzeren vliegwiél dat – naar het idee Dekker – drie poelies aandrijft waaronder verticale schroefpompen zitten die op windkracht water uit de polder moeten pompen.

Er is niemand om mij te woord te staan dus ga ik onder het lint door om naar de kap te gaan. Daar is een conische bonkelaar te zien die mij bekend voorkomt (van de dorpspolder Waardenburg). Er is een stalen bandvang en de bovenas is van de Prins van Oranje (1894), van gietijzer dus.

Via binnenwegen die ik nog niet eerder gereden heb, kom ik bij de A28. Eronderdoor en rechtsaf bereik ik dan *De Witte Molen* (49) van Glimmen [34] die net gerestaureerd is en nu naast zelfzwichting ook fokwieken heeft. De rondgaande ketting is vervangen door twaalf kruipalen.

Molenaar Piet van Tongeren is in de kap bezig maar vertelt mij graag over het verloop van de restauratie. De voeghouten zijn nu van bilinga. Ze hadden eigenlijk vanwege het voeghoutenkruiwerk aan de onderzijde rondgeschaafd moeten worden opdat het vet beter tussen kruiring en voeghout terecht zou komen om het kruien gemakkelijker te maken. De vijzel kan nu wel uit zijn werk gezet worden, wat voorheen niet het geval was.

Omdat de lijst in *De Nieuwe Zelfzwichter* geen andere molens vermeldt waar ik nog niet geweest ben, besluit ik naar huis te gaan.

De Westerse Molen (93) [59] is door mijzelf via een fax opgegeven voor opening op zondag 13 juni. Toch ben ik veertien dagen daarvoor nog gebeld of ik meedeed want Gea Geertsema had noch van de Slochter Molenstichting noch van de Molenstichting Oldambt een opgave gekregen. Hoe dan ook: bij een buiige noordwestenwind draai ik met zestig enden. In verband met de droogte kan ik geen water uitslaan.

Er kwamen slechts drie bezoekers op deze dag, maar ik heb wel mijn bijdrage geleverd aan het Groninger Molenweekend!

Ik heb twee voorstellen:

- Wil elke vrijwillig molenaar het tweede weekend van juni vrijhouden zodat de molen tenminste op zaterdag of zondag open kan zijn?
- Vanuit het molenkantoor zou al in januari een bericht verzonden moeten worden met het verzoek de molen te openen in het Groninger Molenweekend. De verzamelde opgaven en aankondigingen kunnen dan op tijd op internet en in de molenbladen gepubliceerd worden.

De bladen *Molens* en de *Gildebrief* verschijnen in maart zodat liefhebbers zonder internet nog tijdig kunnen plannen of ze wel of niet deelnemen aan het Groninger Molenweekend.